

Uitgesproken discreet en (on)opmerkelijk gepast
Kostuumatelier, 2015, puls architecten
Architectuurkritiek

Anna Van Oekelen

Uitgesproken discreet en (on)opmerkelijk gepast Kostuumatelier, 2015, puls architecten

“Wie, zonder de moderne materialen of programma’s te kort te doen, een werk produceert dat altijd lijkt te hebben bestaan en dat, in één woord, banaal is, kan tevreden zijn over zichzelf.”¹ - Auguste Perret

In de Van Luppenstraat staat een ensemble van vijf woningen geruisloos in de rij. Het nestelt zich bescheiden in het straatbeeld en schikt zich beleefd naar zijn burens qua tint en kroonlijsthoogte. De architectuur van de woningen is doortastend *gewoon*, hun voorkomen uitdrukkelijk evident. Behalve een woningbrede spatie doet niets vermoeden dat je hier een publieke toegang vindt tot het achterliggend stedelijk binnengebied; de herontwikkeling van het voormalige Militair Hospitaal van Antwerpen, het Groen Kwartier. De doorsteek naar de nieuwe residentiële wijk heeft hier niet het uitgesproken karakter van een ‘poort’ maar meet zichzelf een nederige, ingetogen rol aan. Zowel het gebouwde als het onbebouwde dragen een opmerkelijke discretie in zich, een comfortabele vanzelfsprekendheid.

Het kostuumatelier, waar vroeger de uniformen van de militaire achterburen werden gemaakt, heeft sinds kort plaats gemaakt voor deze zevende en laatste toegang naar het Groen Kwartier. AG VESPA kocht het perceel aan om de verbinding tussen straat en binnengebied te verwezenlijken.² De wedstrijdopgave vroeg daarnaast ook vijf woningen, een passief kinderdagverblijf en een ondergrondse buurtparking.

3. Puls architecten, “Kostuumatelier”, projectfiche voorontwerpschets, 2011, p. 2
4. Interview met Bram Van Gampelaere, betrokken architect, 11 april 2016, projectsite Van Luppenstraat te Antwerpen
5. Puls architecten, “Kostuumatelier”, projectfiche voorontwerpschets, 2011, p. 5-7
6. Puls architecten, “Kostuumatelier”, basisfiche, 2015
7. Puls architecten, “Kostuumatelier”, basisfiche, 2015

Het perceel heeft een grillige contour en was oorspronkelijk voor 80% bebouwd.³ Het bestaande heeft, zoals dat meestal voorkomt bij AG VESPA, plaats gemaakt voor nieuwbouw. De oorspronkelijke collage van zeer verschillende bouwsels was structureel niet geschikt voor de inkanteling van een nieuw programma, laat staan voor een metamorfose naar passiefbouw.⁴

Puls architecten koos voor *tabula rasa* en overtuigde met zijn heldere, klassiek stedenbouwkundige uitgangspunten: het afbouwen van de straatwand met een lage achterbouw. Een uitgedikte muur langs de rand, die beschutting biedt voor wat er in de pit gebeurt.⁵

De vijf woningen belichamen deze uitgedikte muur als een sokkelloze massa van bruinigrijze baksteen. Drie centrale woningen worden geflankeerd door twee hogere varianten. Een snuifje Engelse cottage spreekt uit het gebruik van buitentrappen voor het ontsluiten van de haute parterre woningen en uit de verticaliteit van de gevelopeningen, die de bakstenen massa naadloos lijken te perforeren. Het samenspel van raamdagkanten in flinterdun wit staal en zware betonnen deuromlijstingen geeft de woningen een subtiele eigenheid. De drie centrale woningen zetten een stapje naar achteren en kondigen met deze zuinige articulatie de publieke doorsteek aan.⁶ Om die te realiseren, distantieert één van de vijf woningen zich van de rest en schuift aan de linkerkant tegen de wachtgevel van zijn buur aan.

Tussen de woningen verschijnt het achterliggende kinderdagverblijf, een éénlaags volume dat bewust ‘in de weg’ staat. De steeg plooit zich er gehoorzaam rond en verdwijnt uit het zicht, achter de losgekoppelde woning. De doorsteek krijgt door deze beweging een omsloten en discreet karakter. Het is meer dan een langwerpige steeg die loodrecht aftakt op de straat. De architecten noemen het zelf terecht een *besloten hof*, of nog: een *stedelijk vestibule*.⁷ Doordat je je voelbaar achter de woningen begeeft wanneer je je dieper op het perceel beweegt, heerst hier een bijzondere ambience. Het ongedwongen ‘achterkant-sfeertje’ schept een beschutte atmosfeer die perfect is afgestemd op de aanwezigheid van het kinderdagverblijf.

1. Lampugnani, Vittorio Magnago, “Traditioneel, subtiel innovatief en onontkoombaar modern”, in: *Codes en Continuïteiten. Oase Tijdschrift voor architectuur*, nr. 92, 2014, p. 23
2. “Kinderdagverblijf en woningen Van Luppenstraat” AG VESPA (<http://www.agvespa.be/projecten/kinderdagverblijf-en-woningen-van-luppenstraat>, laatst geraadpleegd op 29 april 2016)

De grillige perceelscontour wordt links achter de solitaire woning aangezet door een beschermde bakstenen muur van het voormalige Militair Hospitaal. Achter de muur verschijnen de nieuwbouw woningen en parkappartementen van het Groen Kwartier. Het horen en zien van de werfbeganken in de achtergrond zorgt voor een gezellige animo in de kalme steeg. Het kinderdagverblijf houdt een respectvolle afstand van de onaangeraakte, authentieke muur die de doorsteek naar het Groen Kwartier over de volledige diepte van het perceel begeleidt. *Bobijn*, de naam van het kinderdagverblijf, pronkt in gele letters op een dikke kroonlijst waarboven aarzelende grassprietjes de aanwezigheid van een daktuin suggereren. De vormgeving houdt geen verband met de vijf woningen, enkel de toepassing van het fijne witte staal komt terug onder de vorm van een scherm, waarachter een buitentrapp naar het dak klimt en afdaalt naar de parkeergarage. Het programma van de passieve crèche is uitgesmeerd over parallel georganiseerde functiestroken⁸, die evenwijdig aan de beschermde muur zijn uitgerold. De transparante gevel langs de doorsteek biedt zicht op de keuken, administratieve bureaus en andere personeelsruimtes. Op een drietal plaatsen werpen glazen deuren een dieper zicht in het gebouw: de sequentie van dienende functies, een lichtstraat, sanitaire zone en slaapzone filteren stapsgewijs de openbaarheid uit het gebouw. De ene strook vormt telkens een buffer voor de volgende, zodat de leefgroepen in een beschermde omgeving kunnen functioneren.⁹ Helemaal achterin kan je een glimp opvangen van een langwerpige tuinstrook waar de kinderen ongestoord en veilig kunnen spelen.

Het opzet van de architecten om in de pit van het perceel een geborgen kader te scheppen voor het kinderdagverblijf¹⁰, is meer dan geslaagd. De doorsteek is niet louter een strook onbebouwde ruimte, maar een plek. Een plek die een stedelijke informaliteit uitademt, en die zichzelf niet het statuut van ‘poort’ wil aanmeten. De toegang naar het Groen Kwartier vormt niet het hoofdprogramma, waar toevallig plaats overschiet voor een kinderdagverblijf en een aantal woningen. Nee, hoewel het toepassen van een *tabula rasa* de gelegenheid boodt om vanuit de leegte te ontwerpen, bleven de architecten het onbebouwde behandelen als logisch residu van het gebouwde. Tussen de woningen en langs het kinderdagverblijf ontplooit zich met ongekunstelde souplesse een intiem verlengstuk van de straat, met een *genius loci* van het soort waar je in de binnenstad tegenwoordig lang naar moet zoeken.

11. Noot: Christoph Grafe spreekt van 'een soort zelfverzekerdheid van Belgische moderne architectuur'. "De bouwers zetten hun vaardigheden in op basis van pragmatische keuzes die hun logica ontlenden aan een begrip van de instandhouding van steden zoals ze zijn." Grafe, Christoph, "Andere moderniteiten - Observaties over een Noordwest-Europese architectuur", in: *Codes en Continuïteiten. Oase Tijdschrift voor architectuur*, nr. 92, 2014, p. 157
 12. Van Avermaete, Tom, de Bruijn, David & Floris, Job, "Redactioneel", in: *Codes en Continuïteiten. Oase Tijdschrift voor architectuur*, nr. 92, 2014, p. 7
 13. Lampugnani, Vittorio Magnago, "Traditioneel, subtiel innovatief en onontkoombaar modern", in: *Codes en Continuïteiten. Oase Tijdschrift voor architectuur*, nr. 92, 2014, p. 21
 14. Noot: Lampugnani lanceert de bewustwording van *passendheid* als 'een heel ander type waarderingscategorie'.

De discontinuïteit die de *tabula rasa* met zich meebracht, weerhield de architecten niet om een continuïteit na te streven in hun ontwerpstrategie. Met een spreekwoordelijke *carte blanche* in de hand, kwamen ze niet in de verleiding om het nieuwe uitgesproken *vernieuwend* te maken. Wel boden ze een beheerste, pretentieloze ingreep aan op basis van conventies en traditie: het afbouwen van de straatwand met een lage achterbouw. Puls had het *lef* om het perceel te ontpitten, en het vervolgens weer traditioneel te ‘bepitten’.¹¹

Lampugnani problematiseert de notie *nieuw* binnen de hedendaagse architectuurcultuur¹² en merkt op: “*De recente geschiedschrijving heeft ons het beeld ingeprint dat de architectuurpraktijk uit een ononderbroken reeks experimenten moet bestaan, waarvan het belang recht evenredig is aan hun visuele aantrekkelijkheid.*”¹³ Puls bewijst op de site van het Kostuumatelier dat een experiment hier niet aan de orde was. Wat de architecten aanbieden, is zuivere degelijkheid, ontwapenende bescheidenheid, en vooral: frappante *passendheid*¹⁴. Architectuur die een basiskwaliteit levert en niets meer wil doen dan ‘gewoon’ zichzelf zijn. Het project voelt zich niet geroepen om luidruchtig een boodschap te verkondigen, behalve die van comfortabele onschuld. Het vraagt op geen enkele manier om een oordeel, nestelt zich moeiteloos in het stadsweefsel van Oud-Berchem, en maakt haast onopgemerkt deel uit van zijn omgeving, alsof het er altijd is geweest. Is dat trouwens niet de ultieme *visuele aantrekkelijkheid*?

8. Puls architecten, "Kostuumatelier", basisfiche, 2015
 9. Puls architecten, "Kostuumatelier", projectfiche voorontwerpschets, 2011, p. 15
 10. Puls architecten, "Kostuumatelier", basisfiche, 2015

Bibliografie

Grafe C. (2014) Andere moderniteiten - Observaties over een Noordwest-Europese architectuur, in: *Codes en Continuïteiten. Oase Tijdschrift voor architectuur*, nr. 92, NAI uitgevers, Rotterdam

Lampugnani V. M. (2014) Traditioneel, subtiel innovatief en onontkoombaar modern, in: *Codes en Continuïteiten. Oase Tijdschrift voor architectuur*, nr. 92, NAI uitgevers, Rotterdam

Lange A. & J. M. (2012) *Writing about architecture mastering the language of buildings and cities*, Princeton Architectural Press, New York

Van Avermaete T., de Bruijn D. & Floris J. (2014) Redactioneel, in: *Codes en Continuïteiten. Oase Tijdschrift voor architectuur*, nr. 92, NAI uitgevers, Rotterdam

puls architecten (2011) *Kostuumatelier*, Projectfiche voorontwerpschets AG VESPA

puls architecten (2015) *Kostuumatelier*, Basisfiche

puls architecten, <http://pulsarchitecten.be/>, laatst geraadpleegd op 30 mei 2016

AG VESPA, *Kinderdagverblijf en woningen Van Luppenstraat*, <http://www.agvespa.be/projecten/kinderdagverblijf-en-woningen-van-luppenstraat>, laatst geraadpleegd op 29 april 2016

Interview

Interview (en rondleiding) met Bram Van Gampelaere, projectarchitect PULS architecten, 11 april 2016, Site Kostuumatelier Antwerpen

Afbeeldingen

Alle afbeeldingen: © puls architecten

